

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Imagining justice for Syria : water always finds its way

Schaack, E.M. van

Citation

Schaack, E. M. van. (2020, April 29). *Imagining justice for Syria : water always finds its way*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/87514>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/87514>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/87514> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Van Schaack, E.M.

Title: Imagining justice for Syria : water always finds its way

Issue Date: 2020-04-29

Samenvatting (Dutch Summary)

Voorstellen Van Justitie Voor Syrië: Water Vindt Altijd Haar Manier

Dit proefschrift plaatst de oorlog in Syrië binnen het ware en ingebeelde systeem van internationaal strafrecht. Het verkent de juridische obstakels en diplomatieke uitdagingen die geleid hebben tot de fatale drie-eenheid van Syrië: de massale hoeveelheid internationale misdrijven die gedetailleerd zijn onderzocht en gedocumenteerd, maar waarvan de daders tot nu toe vrijwel volledige straffeloosheid hebben genoten. Met het oog op deze tragische stand van zaken volgt het project verschillende trajecten met betrekking tot de verantwoording voor deze misdrijven die binnen multilaterale bijeenkomsten en door het maatschappelijk middenveld worden onderzocht. Onder deze oplossing vallen bijvoorbeeld innovaties op het gebied van institutioneel ontwerp; het hernieuwde gebruik van een reeks van nationale rechtsmachtsprincipes, waaronder de opleving van universele rechtsmacht in Europa; de opkomst van creatieve onderzoeks- en documentatietechnieken, technologieën en organisaties; en de verwerping van het concept van instemming van de staat als randvoorwaarde voor het uitoefenen van rechtsmacht.

Aan de hand van een gestructureerde verantwoordingsmatrix onderzoekt de tekst de mogelijkheden om op (inter)nationaal niveau gerechtigheid op het gebied van strafrecht en civiel recht na te streven tegen de individuele misdadigers en de Syrische staat. Met behulp van het recht en beleid rond internationale gerechtigheid biedt de tekst een aantal initiatieven met en zonder het Internationaal Strafhof (International Criminal Court, ISH). Hierbij wijdt het ook aandacht aan de vraag of het zinvol, gepast, en haalbaar is om het proces van overgangsjustitie te ondernemen in de afwezigheid van een bijhorende politieke transitie.

Al met al tracht het project om de resultaten te verzamelen van de gebundelde creatieve krachten van leden van de internationale gemeenschap om de verantwoordelijkheidsnorm in Syrië te bevorderen, ondanks de geopolitieke tegenwerking binnen de Verenigde Naties die zij daarbij ondervinden. Het proefschrift presenteert hierbij een aantal juridische maatregelen die de internationale gemeenschap tot haar beschikking heeft om op de crisis te reageren, als de politieke wil er was geweest.

Het proefschrift begint met een kort overzicht van het conflict—eerst bekeken vanuit grote lijnen (hoofdstuk 1), daarna vanuit het perspectief van de VN Veiligheidsraad (hoofdstuk 2). Deze hoofdstukken traceren de reactie van de internationale gemeenschap op het conflict, met een nadruk op de veroordelingen van mensenrechtenschendingen; pogingen tot het opleggen van een staakt-het-vuren en tot uitbreiding van de toegang tot humanitaire hulp; het gebruik van geweld en het beginsel van de *Responsibility to Protect*; pogingen tot een politieke transitie; het bekommeren van de internationale gemeenschap over de bestrijding van terrorisme en extremisme; het neutraliseren van de chemische wapens van Syrië; vergeefse pogingen om VN-sancties op te leggen; en, het meest relevante onderdeel, om de rechtsaansprakelijkheid te bevorderen, waaronder een Franse poging om de situatie in Syrië naar het ISH te verwijzen. De verlamming van de Veiligheidsraad in deze kwestie zet de toon voor de volgende hoofdstukken, waarin pogingen elders binnen de VN, regionale groeperingen, of op nationaal niveau om aan te zetten tot verantwoording worden beschreven.

In hoofdstuk 3 begint het proefschrift met de reis door de aansprakelijkheidsmatrix met het ICC, met een discussie over “Vooruitzichten voor rechtvaardigheid bij het Internationaal Strafhof.” Hoewel zowel Rusland als China een veto indienden tegen de resolutie over een doorverwijzing naar het ISH, waardoor het hof geen rechtsmacht kon uitoefenen over de gebeurtenissen in Syrië, staan er nog steeds enkele mogelijkheden open om rechtsmacht op grond van het nationaliteits- en territorialiteitsbeginsel van het Strafhof in te roepen. Gezien de wereldwijde verspreiding van buitenlandse strijders, waaronder ook die van VN-leden, biedt het Syrische conflict de mogelijkheid om het nationaliteitsbeginsel in te roepen. Bovendien heeft de oorlog in Syrië overloopeffecten op het grondgebied van lidstaten van het ISH, waaronder staten waar het ISH binnen en buiten de regio reeds actief is. Ten slotte zijn er theoretische argumenten die ervoor spreken dat de Veiligheidsraad “de ISIL situatie” naar het Strafhof zou kunnen verwijzen op grond van de groepering zelf, los van enige territorialiteit, of op grond van de kleine grensoverschrijdende staat die ooit bestond uit het door ISIL zelfuitgeroepen kalifaat. Hoewel veel juristen en diplomaten ervan uitgingen dat het Strafhof bedoeld was om recht te spreken over misdaden zoals die die in Syrië zijn gepleegd, sluit het hoofdstuk af met enkele waarschuwingen waarom het Strafhof niet het ideale forum zou zijn om gerechtigheid te bewerkstelligen, ook als een doorverwijzing van de Veiligheidsraad in het verschiet ligt.

Gezien de gelimiteerde opties van het ISH waar het de misdaden betreft die in Syrië zijn gepleegd, behandelt hoofdstuk 4, “Een menu van modellen: Mogelijkheden voor een *Ad Hoc* Tribunaal voor Syrië”, andere rechtstheorieën en praktische methodes om een internationaal of hybride tribunaal te creëren. Het voegt op vernieuwende wijze argumenten samen van het Neurenbergtribunaal, eerdere multilaterale rechtsinstellingen, voorstellen die de samenvoeging van nationale jurisdicties van VN lidstaten voor ogen hebben, en de rechtstheoretische literatuur. Het hoofdstuk beargumenteert dat veel van deze modellen een betere oplossing bieden voor de situatie in Syrië dan het ISH, gezien de omvang van de internationale misdaden die gepleegd zijn en de beperkingen van het ICC, met name met betrekking tot rechtsmacht over oorlogsmisdaden die gepleegd worden in niet- internationale gewapende conflicten, en persoonlijke rechtsbevoegdheid.

Volgend op de discussie omtrent de mogelijkheden om ofwel het ISH in te schakelen, of om een nieuw internationaal instituut te creëren om de misdaden in Syrië aan te pakken, onderzoekt het volgende hoofdstuk het potentieel van de nationale rechtsmacht. Hoofdstuk 5, “Nationale rechtbanken doen hun best: Syrische rechtszaken in de nationale rechtbank”, laat zien hoe klassieke beginselen van de strafrechtelijke bevoegdheid van de nationale rechter - territorialiteit, effecten, (actieve en passieve) nationaliteit, beschermende, en universele rechtsmacht - allemaal kunnen worden ingeschakeld (en die in de praktijk ook daadwerkelijk worden ingeschakeld) om de aanwezigheid van daders en slachtoffers buiten het Syrische conflictgebied te adresseren. Dit hoofdstuk biedt een taxonomie van de strafzaken die tot nu wereldwijd in nationale rechtbanken hebben plaatsgevonden, waarvan sommige rechtszaken worden gehouden tegen eigen staatsburgers, anderen tegen daders die zich binnen het territorium van de staat bevinden, of tot slot vervolging die plaatsvindt in de afwezigheid van de aangeklaagde. Terwijl dit hoofdstuk meerdere nieuwe observaties over deze verzameling rechtszaken biedt, erkent het ook de inherente beperkingen van deze rechtsgangen, met een bijzondere focus op deze beperkingen gezien vanuit het oogpunt van de oorlog in Syrië.

Om de aansprakelijkheidsmatrix af te ronden onderzoekt hoofdstuk 6 het nut van niet-bestrafende aansprakelijkheidsmechanismes—“Civiele rechtszaken: Het nut van staatsaansprakelijkheid en het recht inzake onrechtmatige daad”—om de heersende straffeloosheid

in Syrië aan te kaarten. Waar het de staatsaansprakelijkheid betreft, onderzoekt dit hoofdstuk nog niet eerder onderzochte mogelijkheden, zoals het inschakelen van het Internationaal Gerechtshof en een baanbrekende rechtszaak in een Amerikaanse rechtbank tegen de soevereine staat Syrië onder de *Foreign Sovereign Immunities Act*.

Het voorlaatste hoofdstuk verplaatst zich vanuit deze aansprakelijkheidsmatrix naar het nieuwe bewijskrachtige landschap van het procesrecht van de ergste internationale misdaden. Hoofdstuk 7, getiteld “Innovaties in internationaal strafrechtelijke documentatiemethodologieën en instituties”, focust op de nieuwe bronnen, technieken, technologieën en organisaties die voor een ongekende hoeveelheid van potentieel bewijs van internationale misdaden in Syrië hebben gezorgd, waardoor het de meest gedocumenteerde misdaadatabank is in de geschiedenis van de mensheid. Het Syrische conflict viel samen met de explosie van sociale media en digitale technologieën die het voor gewone mensen mogelijk maakte om gepleegde internationale misdrijven op hun mobiele telefoons op te slaan. Deze toename van potentieel bewijs heeft zowel mogelijkheden als uitdagingen voor aansprakelijkheid gecreëerd. Dit hoofdstuk onderzoekt de verschillende multilaterale, nationale, en maatschappelijke pogingen daartoe, met de nadruk op het vastleggen van nieuwe technologische ontwikkelingen, analytische resultaten en publiek-private samenwerkingen. Het hoofdstuk baseert zich op de observatie dat wanneer het Syrische conflict eindigt—wat uiteindelijk zal gebeuren—er documentatie bestaat die een sterke basis vormt voor de overgangsjustitie, mocht de politieke wil daartoe bestaan.

Het laatste substantiële hoofdstuk, “Transitioneel recht zonder overgang: De inspanningen van de internationale gemeenschap in Syrië”, behandelt de vraag of en in hoeverre overgangsjustitie behaald kan worden terwijl een conflict nog woedt. Hoofdstuk 8 begint met een historisch overzicht van de manier waarop het veld van overgangsjustitie is geïnternationaliseerd, deels door het veronderstelde nut van het bekrachtigen van de waarden van vrede en mensenrechten na een periode van geweld of onderdrukking. Het hoofdstuk analyseert vervolgens het meest recente onderzoek waarin deze beweringen worden getest, dat mogelijk gemaakt is door de ontwikkeling van meerdere nieuwe databases die opgedaan zijn in landen in transitie. Vervolgens beschrijft het hoofdstuk de reeks aan initiatieven die zijn gelanceerd door de internationale gemeenschap om het grondwerk voor een daadwerkelijk transitioneel rechtsproces binnen Syrië te creëren, waaronder de training van Syrische advocaten, het in kaart brengen van de kennis van en voorkeur omtrent overgangsjustitie binnen Syrische gemeenschappen, het bevorderen van psychosociale rehabilitatie en solidariteit tussen slachtoffers, en voorbereiding voor trainingen in waarheidsvertelling en het hervormen van nationale instituties. De conclusie van dit hoofdstuk stelt manieren voor waarop de internationale gemeenschap nog steeds een vorm van overgangsjustitie als deel van het wederopbouwproces kan bevorderen, zelfs als Assad de macht behoudt, wat steeds waarschijnlijker lijkt.

De conclusie van het proefschrift biedt verschillende overkoepelende observaties over de juridische vooruitzichten voor gerechtigheid in Syrië en markeert uit een anders behoorlijk grauw landschap toch een aantal lichtpunten. Eén van de redenen voor dit voorzichtig optimisme is dat er nu een robuuste en begrijpelijke internationale *jus puniendi* van internationale misdaden bestaat, zelfs al zijn er onvoldoende instituties waarin het toegepast kan worden. Hoewel het falen van de VN Veiligheidsraad ons vertrouwen in een naoorlogs systeem van collectieve beveiliging heeft afgezwakt, zijn er andere multilaterale, regionale en nationale instituties die tot op zekere hoogte deze gaten in het systeem hebben weten te vullen. Deze multilaterale verlamming spoorde immers wel aan tot nieuwe creatieve rechtstheorieën en verschillende institutionele modellen en zorgde

ervoor dat het beginsel van universele rechtsmacht na een periode van afzwakking nieuw leven werd ingeblazen. Hoewel deze voorstellen nog niet tot resultaten hebben geleid, is het nu duidelijk dat er geen juridische belemmeringen zijn en dat alleen de politieke wil en middelen ontbreken om ze tot stand te brengen. De toegenomen verfijning van de documentatie van internationale misdaden zorgt ervoor dat het benodigde bewijs aanwezig is om toekomstige pogingen om de ergste misdadigers tot verantwoording te roepen te ondersteunen. Al deze ontwikkelingen zijn het werk van een epistemische gemeenschap van ondernemers in gerechtigheid—die multilaterale instellingen, soevereine staten en de globale gemeenschap vertegenwoordigen—die een “nee” weigeren te accepteren als antwoord.